

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Jagers en Boeren (tot ca. 3000 v.Chr.)

Voedsel

De eerste mensen in West-Europa hadden geen vaste woonplaats. Ze reisden van de ene naar de andere plek. Die mensen kwamen aan voedsel door te jagen en te vissen en door het verzamelen van vruchten, noten en zaden. De eerste boeren in Nederland leefden in Limburg rond 5300 voor Christus. Zij woonden langere tijd op één plaats en bewerkten het land. Vanaf dat moment was graan een belangrijke basis voor de maaltijd. Mensen maakten er brood, pap en bier van.

Schoon drinkwater

Meestal verkregen uit natuurlijke bronnen zoals rivieren, meren en bronnen.

Wonen

Eenvoudige structuren zoals grotten, hutten en tenten: hout, leem, stro.

Veiligheid

Bescherming tegen wilde dieren en andere stammen.

Onderwijs

Kennis werd mondeling overgedragen binnen de gemeenschap en kinderen leerden door mee te werken en "af te kijken" van de volwassenen.

Kleding/warmte

Dierenhuiden en plantaardige materialen werden gebruikt voor kleding.

Gezondheid

Afhankelijk van kruidengeneeskunde en natuurlijke remedies. Doordat boeren op een plek bleven wonen en dicht bij elkaar en het vee gingen leven, kwamen er infectieziekten. Ook zorgde een eenzijdiger voedingspatroon voor een minder goede gezondheid.

Geld/werk

Geruild in de vorm van goederen of diensten, geen geld zoals we dat nu kennen. Families/gezinnen voorzagen in hun eigen behoeften.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Grieken en Romeinen (ca. 3000 v.Chr. - 500 n.Chr.)

Voedsel en schoon drinkwater

Vergelijkbaar met de tijd van de jagers en boeren, maar met meer geavanceerde landbouwtechnieken. De Romeinen brachten veel spullen naar ons land die we hier nog niet kenden. Perziken, druiven en kippen bijvoorbeeld. De Romeinse soldaten in ons kustgebied vulden hun dagelijkse rantsoen van graan, varkensvlees, rundvlees, kaas en 'slechte wijn' soms aan met luxere spijzen. Bij opgravingen in Nederland kwamen druiven-, dadel- en pijnboompitten tevoorschijn en werden onder andere de resten van granaatappels, mosselen, oesters en amandelen teruggevonden. Lang niet al deze producten kwamen in onze streken voor en moesten speciaal voor dit doel worden ingevoerd. Ook werden bij opgravingen visresten teruggevonden. Gedroogde vis werd gebruikt voor de bereiding van een speciale vissaus. Deze saus werd 'garum' of 'liquamen' genoemd en was berucht vanwege de stank. Bijna in alle Romeinse recepten wordt deze vissaus in plaats van zout gebruikt. De vissaus is het best te vergelijken met Aziatische vissaus van tegenwoordig. De Germanen fokten dieren zoals runderen, schapen, geiten en varkens en paarden. Die leverden zuivel en vlees. Verder waren er ganzen, eenden, patrijzen en houtsnippen. Daarnaast aten de Germanen wild zoals reeën en ook vis. De boeren verbouwden granen en peulvruchten zoals erwten en bonen.

Wonen

Romeinen ontwikkelden stedelijke centra met georganiseerde watervoorziening en rioleringssystemen. Gebouwen werden gemaakt van steen. De rijke bevolking woonde in villa's, de armere bevolking en soldaten in huurkazernes (twee ruimtes per gezin). De Germanen woonden nog in eenvoudige boerderijen gemaakt van hout, leem, stro.

Veiligheid

De Romeinen veroverden grote delen van Europa. De Romeinse soldaten zorgden wel voor rust en vrede. Rond de limes gingen de Romeinen en Germanen ook vredig met elkaar om.

Onderwijs

De Romeinen hadden geen scholen. Ouders zorgden zelf (als ze er geld voor hadden) voor onderwijs. Verder gelijk met tijdvak ervoor.

Kleding/warmte

De weefkunst was inmiddels goed ontwikkeld. De Romeinen spraken met bewondering over de veelkleurige wollen kleding die de Germaanse vrouwen droegen. In de winter droegen Germanen nog steeds mantels van dierenvacht. Mannen en vrouwen in het Romeinse Rijk droegen een tunica. De tunica was een lang kledingstuk van linnen, wol en/of katoen dat rond het middel met een gordel was vastgesnoerd.

Gezondheid

Vergelijkbaar met de tijd van de jagers en boeren.

Geld/werk

De Germanen ruilden nog, maar de Romeinen introduceerden geld. Door groei van handel en ambachten konden steeds meer mensen daarmee in hun behoeften voorzien.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Monniken en Ridders (ca. 500 - 1000)

Voedsel en schoon drinkwater

Voedsel en drinkwater werden geproduceerd door kloostergemeenschappen en landheren. Naast brood en pap aten mensen in de middeleeuwen veel bonen en peulvruchten. Van melk maakten ze de 'luxeproducten' boter en kaas. Om eten langer te bewaren, werd het gedroogd, gerookt, gezouten, gezoet, bewaard onder vet of werd er zuur en zwavel aan toegevoegd. De mensen kookten boven open vuur in bijvoorbeeld een ketel. Dat deden ze tot de uitvinding van de kachel (rond 1600). Veel recepten voor die tijd zijn daarom eenpansgerechten als hutspot, potspijs, brij en pap. Verder aten mensen in de middeleeuwen knollen, wortels, erwten, bonen, spek en reuzel. Oude en jonge mensen dronken dagelijks een dun bier met een laag alcoholgehalte. Water werd niet veel gedronken: mensen in de middeleeuwen vonden dat water bedoeld was voor dieren.

Wonen

Feodale systeem met landbouwgrond en kastelen. De adel woonde in kastelen, de boeren en horigen in kleine boerderijtjes (vergelijkbaar met de Germanen) op het platteland.

Veiligheid

Het leven was zwaarder geworden. Het West Romeinse Rijk was gevallen en het gezag was daardoor erg verzwakt. Ook waren er geen soldaten meer die de wegen, steden en grenzen konden bewaken. De veiligheid verslechterde doordat er een aantal Germaanse volken aan het plunderen waren. De wegen naar de steden waren onveilig geworden door rovers, er was natuurlijk door de val van het Romeinse Rijk ook geen onderhoud van de wegen meer, dus ook die werden steeds slechter. Hierdoor was er geen af en aanvoer naar de steden van producten en voedsel. De mensen waren te bang en het was simpelweg te onveilig. De handel kwam daardoor stil te liggen en door het gebrek aan inkomen en onveiligheid trokken mensen weg naar veiligere gebieden, namelijk naar het platteland. Daar waren ze veiliger en was meer voedsel.

Onderwijs

Beperkt tot de geestelijkheid en de adel. Leren lezen en schrijven in Latijn.

Kleding/warmte

Productie van linnen en wol, handgemaakt. De stoffen die gebruikt werden, waren van wol (lakenstof) en linnen. Fijne geweven wollen lakenstof, satijn en bewerkte stoffen voor de rijken. Grove stoffen voor de armere burgerij en boeren. Mannen en vrouwen droegen baaien kleren (dik en grof wollen weefsel dat op molton leek). Die stof was van middelmatige kwaliteit maar wel warm. Na het spinnen en weven van de stoffen werden de stoffen gekleurd. De verf haalde men uit de natuur.

Gezondheid

In de middeleeuwen was de zorg voor zieken gebrekkig, zeker voor de gewone bevolking. Artsen waren schaars en hun kennis beperkt. Geloof en bijgeloof speelden een rol. Kennis over de oorzaak van ziekten (virussen en bacteriën) ontbrak veelal.

Geld/werk

Feodale systeem met horigen (boeren) die land bewerkten in ruil voor bescherming.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Steden en Staten (ca. 1000 - 1500)

Voedsel en schoon drinkwater

Naast brood en pap aten mensen in de middeleeuwen veel bonen en peulvruchten. Van melk maakten ze de 'luxeproducten' boter en kaas. Om eten langer te bewaren, werd het gedroogd, gerookt, gezouten, gezoet, bewaard onder vet of werd er zuur en zwavel aan toegevoegd. De mensen kookten boven open vuur in bijvoorbeeld een ketel. Dat deden ze tot de uitvinding van de kachel (rond 1600). Veel recepten voor die tijd zijn daarom eenpansgerechten als hutspot, potspijs, brij en pap. Verder aten mensen in de middeleeuwen knollen, wortels, erwten, bonen, spek en reuzel.

Wonen

In de opkomende steden woonde men in houten huizen. Vanaf 1400 worden steeds meer stenen huizen gebouwd. Op het platteland bleven de boerderijen vergelijkbaar met de eeuwen ervoor.

Veiligheid

De bewoners van een middeleeuwse stad moesten zich beschermen tegen vijanden. Daarom bouwden ze rondom de hele stad stevige stenen stadsmuren. En in die muren zaten heel wat torens. Via poorten konden de mensen de stad in- en uitgaan. 's Avonds werden de poorten met grote deuren en extra hekken gesloten. In de poorten zaten enorme valhekken. Als ze die valhekken naar beneden lieten kon niemand meer de stad binnen komen via de rivier. Verder zie je ook schietgaten in de poort. Vandaar uit schoten de burgers met pijl en boog op de vijand. Die grote gaten noemen we moordgaten. Daaruit gooiden ze kokende olie of stenen op de vijand. Zo konden ze hun stad goed beschermen.

Onderwijs

Lezen en schrijven was niet gewoon in de late middeleeuwen. Alleen jongens die geestelijke wilden worden, leerden lezen en schrijven. Later gingen ook zonen van kooplieden en rijke burgers naar school. Arme kinderen werkten mee op het boerenland of in de werkplaats, daar leerden ze wat ze moesten weten door wat hen werd voorgedaan (vergelijkbaar met de tijdvakken ervoor).

Kleding/warmte

Vergelijkbaar met de tijd van de monniken en ridders.

Gezondheid

In de steden was veel armoede en doordat men dicht op elkaar woonde waren er regelmatig epidemieën.

Geld/werk

Doordat niet iedereen meer boer hoeft te zijn, komt er in de steden een ander beroep: ambachten. Een ambacht is een beroep waarbij je producten maakt met de hand. Er zijn allerlei soorten ambachten in de middeleeuwse stad, zoals bakkers, schoenmakers of zilversmeden. Mensen met hetzelfde ambacht zijn lid van een vereniging: een gilde. Midden in veel middeleeuwse steden is een groot plein: de markt. Boeren uit de omgeving verkopen hun eieren, melk of kaas. Sommige inwoners van een stad waren heel rijk en andere moesten om eten bedelen.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Ontdekkers en Hervormers (ca. 1500 - 1600)

Ook wel de Renaissance genoemd. Ontdekking van nieuwe landen en handelsroutes, wat leidde tot een grotere beschikbaarheid van goederen en voedsel.

Voedsel en schoon drinkwater

Vergelijkbaar met de middeleeuwen.

Veiligheid

De Nederlanden waren onderdeel van het Spaanse rijk van Filips II. Filips II was Katholiek. In de Nederlanden ontstonden afsplitsingen van het christelijk geloof (hervormers), maar andere geloven waren door Filips II verboden en werden vervolgd. De Nederlandse adel werd opstandig. Ze eisten van hun koning Filips II dat hij hen voorrechten zou verlenen. Ook wilden ze dat de hervormers meer vrijheid zouden krijgen en dus niet meer zouden worden vervolgd. Op deze eisen ging Filips II niet in. Dit was het begin van de tachtigjarige oorlog. Deze oorlog heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat Nederland een onafhankelijke staat zou worden. De republiek van de zeven verenigde Nederlanden.

Onderwijs

Het onderwijs veranderde tijdens deze periode. Tijdens de renaissance worden kinderen steeds meer gezien als persoon. Jongens uit hogere sociale milieus gaan soms naar school en leren lezen, schrijven en rekenen. School begint langzaam een functie te krijgen in de opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Mensen moesten leren lezen en schrijven om zo meer kennis te krijgen. Gilden stichtten vaak scholen waar goede ambachtslieden werden opgeleid. Naast het ambacht leerden ze boekhouden en recht en andere dingen die handig waren voor later. Leerlingen hielden op met leren als ze moesten werken in het familiebedrijf of als ze vonden dat ze genoeg geleerd hadden.

Kleding/warmte

Vergelijkbaar met de middeleeuwen.

Gezondheid

Vergelijkbaar met de middeleeuwen.

Geld/werk

Vergelijkbaar met de middeleeuwen.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Vorsten en Regenten (ca. 1600 - 1700)

Centralisatie van macht onder vorsten met hofhoudingen en bureaucratieën.

Voedsel en schoon drinkwater

Vergelijkbaar met de eeuwen ervoor.

Wonen

Vergelijkbaar met de eeuwen ervoor. Vanaf ongeveer 1650 gingen de eerste rijkere boeren ertoe over om lemen muren te vervangen door bakstenen muren.

Veiligheid

In deze eeuw werden de nodige oorlogen zee-oorlogen gevoerd door de Republiek de Nederlanden. Die waren vooral om nieuwe gebieden overzees te veroveren en om handelsroutes veilig te stellen. Deze oorlogen hadden weinig invloed op de inwoners.

Onderwijs

Vergelijkbaar met de eeuw ervoor.

Kleding/warmte

Vergelijkbaar met de eeuwen ervoor.

Gezondheid

Vergelijkbaar met de eeuwen ervoor.

Geld/werk

Deze eeuw wordt ook wel de Gouden Eeuw genoemd. Groei van de handel en de opkomst van het kapitalisme. In de Gouden Eeuw ging het goed met Nederland, maar toch waren er ook veel arme mensen. Er waren dan ook grote verschillen tussen arm en rijk. Er woonden op dat moment ongeveer 2 miljoen mensen in Nederland. Nederland was rijk en machtig geworden door de handel. De kunst en de wetenschap bloeiden op. Rijken waren vaak burgemeesters, politici en handelaren. De rijken hadden veel geld. In de grote steden kochten ze dan een groot huis dat vaak aan één van de grachten stond in Amsterdam oftewel een grachtenpand. De rijken hadden luxe en comfort terwijl de arbeidersklasse vaak worstelde om aan hun basisbehoeften te voldoen. Daarnaast waren er mensen die weinig verdienden. Ze woonden in eenvoudige huizen en hadden weinig spullen. De armen hadden vaak wel een huis en hadden te eten. Dit waren vaak ambachtslieden en mensen die op schepen werkten. Vaak werkte de man en zorgde de vrouw voor de kinderen. De derde groep waren de lage armen, deze hadden het vaak slechter dan de hoge armen en ze deden meestal zwaar werk. Arbeiders en huisbedienden vielen hier onder. Arbeiders waren vaak mannen, zij werden ingeschakeld bij bouwprojecten, zoals het uitgraven van een gracht. Huisbedienden waren vaak vrouwen en werkten bij de rijken thuis. Ze zorgden daar voor de huishouding (wassen, schoonmaken en dergelijke). Dan was er nog de laatste groep, de paupers. Paupers waren arme mensen die geen vast werk hadden, rondliepen in oude kleren en niet meer aten dan een oude homp brood. In het rampjaar 1672 werd de Republiek door vier verschillende landen de oorlog verklaard en verminderde de overzeese handel drastisch. De steden, die in de Gouden Eeuw de dienst hadden uitgemaakt, begonnen te krimpen en mensen trokken massaal naar het platteland. Dat de stedelijke bevolking met 30 procent afnam, had echter niet alleen maar negatieve gevolgen. Het zorgde ervoor dat de plattelandseconomie sterk kon groeien. Deze trend was al eerder ingezet, doordat het platteland kon profiteren van de inpoldering die na 1750 op grote schaal plaatsvond en een groeiende vraag naar landbouwproducten was ontstaan in heel Europa.

In veel steden werden armenhuizen opgericht, vaak begonnen vanuit de verschillende kerken. Vanaf 1700 woonden de mensen die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen in het armenhuis. De bewoners waren arm, oud, ziek of gehandicapt. Ook jonge kinderen waarvan de vader of moeder was overleden, kwamen in een armen- of weeshuis terecht. Elke bewoner moest in ruil voor voedsel en onderdak werken op het land van het armenhuis. Ook moesten zij klussen doen als naaiwerk, breien, touwpluizen of matten vlechten.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Pruiken en Revoluties (ca. 1700 - 1800)

Uitbreiding van stedelijke gebieden en groeiende ongelijkheid tussen arm en rijk.

Voedsel en schoon drinkwater

Spanjaarden namen de aardappel rond 1500 mee uit Zuid-Amerika. Pas vanaf 1700 kreeg de aardappel een belangrijke rol in de keuken bij gewone mensen. Door de toenemende handel in de zeventiende en achttiende eeuw, bijvoorbeeld van de VOC, kwamen er meer producten uit Azië naar Europa: rijst, saffraan, kaneel, kruidnagels, nootmuskaat, foelie, gember en suiker. De specerijen werden vooral gegeten door rijke burgers; de meeste mensen konden het niet betalen. De uitdrukking 'peperduur' herinnert daar nog aan.

Wonen

Vergelijkbaar met de eeuw ervoor.

Veiligheid

Sociale onrust en revoluties als reactie op economische ongelijkheid en onderdrukking.

Onderwijs

Vergelijkbaar met de eeuw ervoor.

Kleding/warmte

Vergelijkbaar met de eeuwen ervoor.

Gezondheid

Gezondheidszorg stelde nog weinig voor. Dokters en apothekers konden geen opleiding volgen, ze moesten hun beroep leren van collega's. Hoe ziektes ontstonden was ook nog niet bekend. Mensen dachten dat ziektes ontstonden door giftige stoffen in je lichaam. Dit kon worden opgelost met aderlatingen en zweetafdrijvende middelen, dacht men. Zieke mensen gingen in de 19e eeuw op zoek naar huismiddeltjes en wonderdokters.

Geld/werk

Vergelijkbaar met de eeuw ervoor.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Burgers en Stoommachines (ca. 1800 - 1900)

Voedsel en schoon drinkwater

Tussen ongeveer 1700 en 1950 aten arme en rijke Nederlanders bijna iedere dag hetzelfde. Als ontbijt aten ze pap, pannenkoek, aardappel of brood met reuzel, stroop en af en toe jam. Als hoofdmaaltijd aten ze meestal een stampot met veel aardappelen of een gerecht van peulvruchten, zoals bruine bonen en erwtensoep. Rijke mensen konden vaker vlees, vis en zuivel kopen. Behalve je rijkdom, bepaalde de plaats waar je woonde het menu. Aan de kust of dichtbij de rivier aten mensen meer vis. In andere gebieden juist meer vlees. Vlees en vis was duur, dus er werd zoveel mogelijk van het dier gebruikt. Op het platteland moesten de meeste mensen tot 1950 zelf hun voedsel verbouwen om van te eten.

Wonen

Door de massale industrialisatie en verstedelijking vanaf het begin van 19e eeuw werden de steden waar fabrieken stonden steeds groter. Deze plaatsen werden ook wel fabriekssteden genoemd. Om de arbeiders die er werkten te huisvesten, werden in hoog tempo dicht op elkaar staande huizen gebouwd, vaak in de vorm van woonkazernes. Riolering en waterleiding was er nog niet.

Onderwijs

Verbetering, maar langzaam en ongelijkmatig verdeeld. De invoering van het kinderwetje was het begin van de ontwikkeling van structurele scholing. De Leerplichtwet werd in 1901 ingevoerd. Vanaf dat moment moesten alle kinderen tussen de 6 en 12 jaar naar school.

Gezondheid

In de loop van de 19e eeuw veranderde de gezondheidszorg. Er kwamen steeds meer doktoren. Op het platteland had een dokter een groot gebied onder zijn hoede. Twee keer per week maakte de dokter met zijn rijtuig een ronde langs alle dorpen. Daar bezocht hij de zieken. De andere dagen was hij in zijn praktijk om mensen te behandelen. Door de slechte woonomstandigheden in de steden waren er nog steeds veel ziektes en epidemieën.

Geld/werk

Industriële revolutie zorgde voor een snelle verandering in de manier waarop mensen werkten. Veel handwerklieden raakten werkloos. Steeds meer mensen werkten lange dagen in de fabrieken tegen weinig loon en onder ongezonde omstandigheden. De lonen waren zo laag dat de vrouwen en kinderen (jonge) ook in de fabrieken moesten werken. Hierin kwam (deels) verandering met het Kinderwetje van Van Houten (1876). Dat stelde dat kinderen onder de 12 jaar niet meer mochten werken.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Wereldoorlogen (ca. 1900 - 1950)

Voedsel en schoon drinkwater

Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt voedsel (vooral in de steden) steeds schaarser. Voedingsmiddelen gaan op de bon en mensen staan uren in de rij voor een bordje eten uit de gaarkeuken. Ze eten zelfs suikerbieten en kinderen worden eropuit gestuurd om voedsel te sprokkelen bij boerderijen. Veel mensen sterven van de honger.

Onderwijs

In 1874 besluit de overheid dat kinderarbeid verboden is. Door de weinige controle neemt de kinderarbeid niet af. Dit gebeurt pas als de overheid in 1901 de leerplicht invoert. Daardoor moeten kinderen tussen de 6 en de 12 jaar verplicht naar school. Er kunnen uitzonderingen worden gemaakt: tijdens bijvoorbeeld de aardappeloogst mogen kinderen verzuimen. Later komt hiervoor de grote vakantie (vakantie van 6 weken) in de plaats. Het leesplankje doet rond 1900 zijn intrede. Het meest bekende stamt uit 1906 die begint met 'aap, noot, mies'. De tekeningen zijn van Cornelis Jetses, die ook de tekeningen verzorgt van de bekende leesboekjes Ot en Sien. De ganzenveer is vervangen door de kroontjespen en de inktpot. In klad werken de kinderen met lei en krijt. De klassen bestaan uit ongeveer 50 leerlingen. Alleen kinderen die alle lesstof tot zich hebben genomen, mogen naar de volgende klas. Lokalen krijgen een kolenkachel en een schoolbord. De lokalen hebben hoge ramen van wel 4 meter hoog, om zo veel mogelijk licht binnen te laten. Er is wel gasverlichting aanwezig. De kinderen zitten meestal 2 aan 2 met het raam aan de linkerkant, omdat de meeste kinderen met rechts schrijven.

Gezondheid

Aan het begin van de 20e eeuw was er in ieder dorp wel een dokter. Naast doktoren, kwamen er ook ziekenhuizen.

Bijlage

Achtergrond informatie basisbehoeften en tijdvakken

Televisie en Computer (ca. 1950 - heden)

Na de Tweede Wereldoorlog zorgden economische groei en technologische vooruitgang voor een verbetering van de levensstandaard voor velen.

Voedsel en schoon drinkwater

Na de tweede wereldoorlog was het eten goedkoop en simpel. De warme maaltijd bestond voornamelijk uit aardappelen, groente en (een klein beetje) vlees. Gerechten als stampot, bruine bonensoep, watergruwel, hangop en rijstebrij waren aan de orde van de dag. De welvaart in de tweede helft van de twintigste eeuw zorgde voor meer vrije tijd. Veel Nederlanders konden voor het eerst op vakantie naar andere landen. Daar maakten ze kennis met andere smaken. Sommige specerijen uit andere landen, zoals peper, werden goedkoper in Nederland. Daarnaast kwamen er meer mensen uit andere landen in Nederland wonen en werken. Die mensen namen recepten en ingrediënten mee uit hun geboorteland. Nu kun je in de supermarkt uit allerlei landen producten vinden en veel mensen koken recepten van over de hele wereld.

Wonen

In Nederland werd in 1901 de Woningwet ingevoerd. Aan het begin van de 20e eeuw waren de woonomstandigheden van de Nederlandse arbeidsbevolking vaak erbarmelijk, niet alleen op het platteland maar vooral ook in de steden. De steden waren volledig uit hun voegen gegroeid door de trek van arbeiders naar de grote steden op zoek naar werk. Kinderen groeiden op in vervallen krotten en klamme kelderwoningen, benauwde alkoofwoningen of afgeschotte zolders. Aan deze en andere misstanden moest de Woningwet een einde maken. Onbewoonbaar verklaarde woningen werden door de gemeente en woningbouwverenigingen vervangen door goede en goedkope nieuwbouwwoningen. Tot de technische eisen behoorde de scheiding van wonen, slapen en koken en voldoende licht en lucht.

10

Onderwijs

Na de tweede wereldoorlog werd het doel gelijke kansen in het onderwijs en daarmee ook in de nieuwe maatschappij. In de jaren vijftig heette het de 'democratisering' van het onderwijs, waardoor arbeiderskinderen ook konden gaan deelnemen aan de hogere vormen van voortgezet onderwijs en via deze route de universiteit zouden kunnen bereiken. Het onderwijs zoals we het nu kennen is vanaf toen ontwikkeld.

Gezondheid

De gezondheidszorg is in Nederland (mede dankzij de ziektekostenverzekering) erg uitgebreid. Met de invoering van de Gezondheidswet (1956), de Ziektefondswet (1964) en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (1967) kwam de overheidsbemoeienis met de volksgezondheid op gang.

Geld/werk

In de 20e eeuw kwamen er steeds meer dienstverlenende bedrijven. Tegenwoordig werken de meeste mensen in de dienstverlening, zorg en handel. In de industrie (fabrieken) werken steeds minder mensen, mede door de automatisering en robotisering. Nog maar een klein deel van de bevolking leeft van de landbouw. Voor mensen die niet kunnen werken of die werkeloos deden, wordt tegenwoordig door de overheid gezorgd (bijstand en uitkeringen). Die mensen zijn dus niet meer afhankelijk van armenhuizen en liefdadigheid.